

Vapaussofuri

5 (332) 2022

Sotiemme muisto - Suojeluskunta- ja lottaperinne

JOULU-LOTTA

1 9 4 1

Emil Wikström

maamme itsenäistymisen ja maanpuolustuksen kuvaajana

Kuvanveistäjä Emil Wikström edustaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen kahta puolta vallinnutta suomalaiskansallista taidesuuntaa, jolla oli merkittävä vaikutus itsenäisyyteen pyrkineen ja sen lopulta saavuttaneen kansakuntamme kansallishengen vahvistumiseen. Wikström nousi aikansa johtavan kuvanveistäjän asemaan saatuaan toteutettavakseen Säätytalon päätykolmion veistosryhmän 1893 (työ valmistui 1903) ja Elias Lönnrotin Helsingin patsaan 1899 (patsas paljastettiin 1902).

Wikströmin muita veistotaiteen kansallisia monumentaalitöitä ovat mm. Mikael Agricolan puolivartalo-patsas Viipuriin 1908 ja sen jälkivalos Turun tuomiokirkon Unikankareelle 1910, Kansallismuseon Graniittikarhu 1910, Tampereen Näsinkallion

suihkulähteen kolmiosainen patsasryhmä 1913, Helsingin rautatieaseman Lyhdynkantajat 1914, Zacharias Topeliuksen patsas Vaasaan 1915 ja J.V. Snellmanin patsas Helsinkiin 1916. Wikström oli lisäksi suosittu muotokuvataiteilija, hautamuistomerkkien tekijä sekä tuottelias mitalitaiteilija.

Asumisensa ja työskentelynsä suhteen Wikström toimi kuten muut saman ajan huomattavimmat taiteilijat, hän rakennutti taiteilijakotinsa ja ateljeensa maaseudun rauhaan. Wikströmille sopiva sijainti löytyi Sääksmäen Visavuoresta. Visavuori toimii nykyään museona. Visavuoressa toimii myös Wikströmin tyttärensöjan Kari Suomalaisen museo.

Keskityn tässä kirjoituksessani Wikströmin tuotantoon siltä osin kuin se suoraan liittyy maamme itsenäistymistapahtumiin ja maanpuolustukseen sekä kertoo samalla

tapahtumista tai henkilöistä Pohjanmaalla, erityisesti Vaasassa.

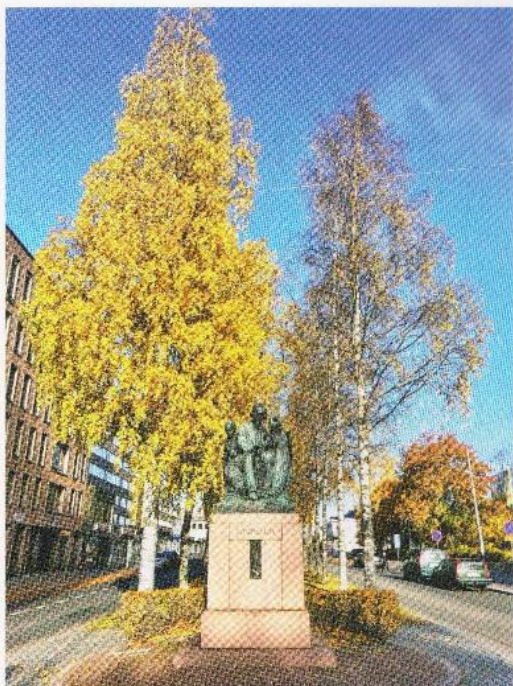
Wikströmin monumentaaliteokset Pohjanmaalla

Topeliuksen patsas Vaasassa

Uudenkaarlepyyn Kuddnäsissä 1818 syntynyt Zacharias Topelius oli erittäin monipuolinen toimija: toimittaja, kirjailija ja yliopistomies (Helsingin yliopiston historian professori ja rehtori). Hänen vaikutuksensa suomalaisen kansallisen identiteetin muodostumiseen ja maamme koskevan tietoisuuden leviämiseen oli merkittävä. Vuonna 1875 ilmestynyt Maamme-kirja oli oppikirjana kouluissa aina 1940-luvulle asti. Topelius ajoi myös voimakkaasti maallemme omaa lippua jo autonomian aikana,

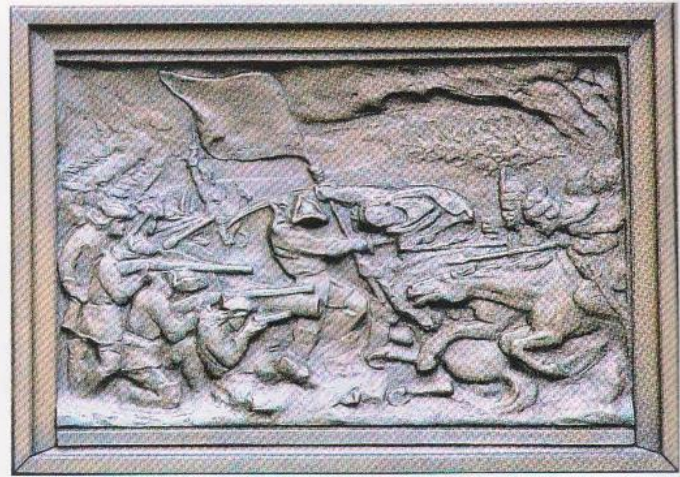
 Topeliuksen patsas Vaasassa.
- Kuva Ilkka Virtanen.

 Vuoden 1918 sodassa kaatuneiden muistomerkki Nivalassa (1918). - Kuva Pohjois-Pohjanmaan Liitto.

Pohjanmaan museon vanhan pääsisäänkäynnin pronssioven Napuen taistelua kuvaava reliefi "Lipun ryöstö". - Kuva Ilkka Virtanen.

Pohjanmaan museon vanhan pääsisäänkäynnin pronssiovi. - Kuva Aimo Nyberg.

hän oli ensimmäisiä sinivalkeisten lippuvärien kannattajia. Helsinkiläistymisestään huolimatta Topeliukselle Pohjanmaa ja isänmaalliset pohjalaiset olivat aina tärkeitä. Tämä käy ilmi mm. hänen sanoittamastaan maamme toiseksi vanhimman maakuntalaulun, Vaasan marssin, toisen säikeistön kertosaäkeestä (suomenkielinen teksti Alpo Noposen):

Att bära gladt din fanas skatt,
 Jos vainomies sun sulkis ties,
 att kampa med i främsta led,
 niin kuolemaan me taistellaan,
 var fäders bragd, var Vasa sed.
 kuin Vaasan urhot ainiaan.

Ensimmäinen Topeliuksen patsas pystytettiin Vaasaan v. 1915. Wikström on valinnut aiheeksi Topeliuksen roolin Suomen lasten "Satusetänä", patsaassa Topelius on lasten ympäröimänä. Patsaan sijainti on keskeisellä paikalla Vaasassa, kahden puistikon, Kirkkopuistikon ja Hovioikeudenpuistikon, risteyksessä Vaasan kirkkoa vastapäätä.

Kaatuneiden muistomerkki Nivalassa

Wikströmin tuotantoon kuuluu runsaasti hautamuistomerkkejä. Pääosin ne ovat yksityishenkilöiden haudoille toteutettuja. Julkista hautausmaa-

muistomerkkiä edustaa vuoden 1918 sodassa kaatuneiden muistomerkki Nivalassa (1918).

Pohjanmaan museon pronssiovet

Pohjanmaan museon intendentti, professori Karl Hedmanin toiminnan ansiosta museo sai v. 1930 uudet modernit toimitilat. Arkkitehti Eino Forsmanin suunnitteleman rakennuksen pääsisäänkäynti oli varustettu Emil Wikströmin massiivisilla pronssikoristeisilla ovilla. Ovien pronssiset korkokuvat kertovat viitenä kuvaparina Pohjanmaan historian huomattavimmat tapahtumat.

Ylin kuvapari liittyy viikinkiaikaan ja perustuu islantilaisen Snorren sa-tuihin. Viikinkikuningas Agne saa-

AD NOBILEM A MCMXVIII
 MEMORIAM CVDEND CVR
 WASA VRBS

Kunniakaari vuoden 1918 muistoksi
 Vaasan kaupungin lyöttämä

OMNI SPE LEGVM FRACTA
 CVM DEDECVS INSTAT EN
 PATRIAE VINDEX EXORITVR
 POPVLVS

All' alemmüken, epätöivöösen,
 nous' isän isästä kansa suojaamaan

Mitali "Vapaussodan alkaminen - Vaasa valkoisen Suomen pääkaupunkina 1918".

puu joukkoineen Suomeen, käy voitollisen taistelun ja surmaa täkäläisen päällikön ja ryöstää hänen tyttärensä vaimokseen. Vaimo kuitenkin kosta isänsä surmaajalle riistämällä tämän hengen jo hääyönä. Kuvista toinen kertoo viikinkien saapumisesta ja toinen heidän lähdistään.

EI ENNEN UHKAMME UUPUA VOI
 KUIN VAPAA ON SUOMEN KANSA

SUOMEN JÄÄKÄREILLE
 KIITOLLINEN ISÄNMAA
 TILL FINLANDS JÄGARE
 AV TACKSAMT FOSTERLAND

Mitali "Jääkärien saapuminen Saksasta Suomeen 1918 - Jääkäripataljoona 27".

Toinen kuvapari liittyy keskiaikaan. Korsholman linnan päällikkö Erik Puke on joukkoineen lähdessä puolustamaan Ruotsia tanskalaisia vastaan ja toisessa kuvassa Pohjanmaan talonpojat ovat kääntyneet Kaarle Herttuan puoleen kokemiensä vääryyksien vuoksi, kuva ennakoi Nuijasotaa.

Kolmas kuvapari kertoo Nuijasodasta. Ensimmäinen kuva on Santavuoren taistelusta 1597 ja toisessa kuvassa Johannes Messenius on maanpaossa Kajaanin linnassa.

Neljännän kuvaparin ensimmäinen kuva kertoo Pietari Brahen vierailusta Vaasassa 1648 ja toinen Napuen taistelusta 1714. Vaasassa toimi muiden kaupunkien tapaan 1600-luvun alkupuolelta lähtien kaupungin turvaksi perustettu porvariskaarti. Sen ylläpidosta vastasi kaupungin porvaristo. 1700-luvun alussa kaartin vahvuus oli kaksi n. 120 miehen

P. E. SVINHUFVUD
TÄYTTÄESSÄÄN 60 VUOTTA

SUOMEN ITSENÄISYYDEN JA
LAIN PYHYHDEN PUOLESTA

P. E. Svinhufvud 60 vuotta (1921)

Svinhufvud, Pehr Evard (1861–1944), tasavallan presidentti, valtionhoitaja
Hallituskollegioiden lyöttämä mitali.
Läpimittana 55 mm, lyöty Riettilässä (Osmo) pronssista 300 kpl. Mitalien runo ja taassivun alluuperäisluonnosta valuttu 11 ovenselitelöä.

CANDIDA PRO CAUSA ENSE CANDIDO
PUHTAIN ASEIN PUHTAAN ASIAN PUOLESTA
1867-4 VI 1942

TURVATTU EHYT KANSA

C. G. E. Mannerheim 1867–1942 (1942)

Mannerheim, Gustaf (1867–1942), tasavallan presidentti, Suomen marsalkka, valtionhoitaja
Valtionneuvoston lyöttämä Mannerheimin 75-vuotispäivän kunniaksi ja viisi valtionhoitajan sadan vuotta -mitali.
Läpimittana 55 mm, lyöty Hämeenlinnassa pronssista.

Itsenäistyneen Suomen valtio- ja sotilasjohto, P.E. Svinhufvudin ja C.G.E. Mannerheimin muistomitalit.

komppaniaa. Porvariskaartit eivät yleensä osallistuneet kaupungin ulkopuolella käytäviin sotiin, mutta Napuen taistelu oli poikkeus, toinen Vaasan porvariskaartin komppaniosta oli siellä mukana. Komppania tuhoutui taistelussa lähes kokonaan, menetys oli n. 100 miestä. Lisäksi venäläiset ryöstivät kaartin lipun, jonka kaarti oli saanut v. 1703. Taistelua kuvaavassa reliefissä lippu on keskeisellä sijalla. Reliefin lipussa on nähtävissä köynnöskehän keskellä Vaasain lyhde. Teksti Benignitatis fundatoris (Perustajan hyväntahtoisuudella) sen sijaan ei erotu. Lipun kopio oli myöhemmin Vasa Skyddskårin lippuna ja sittemmin myös Pohjanmaan Maanpuolustuskilta on valinnut lipukseen Porvariskaartin lipun näköislipun.

Viimeinen kuvapari kertoo kuningas Kustaa III:n perustaman Vaasan Hovioikeuden vihkiäisistä v. 1776 sekä kaupungin lähes kokonaan tuhonneesta tulipalosta v. 1852.

Wikström itsenäistymisestä kertovana mitaliteilijana

Emil Wikströmin tuotantoon sisältyy 39 julkiseksi mielletävää muisto- tai juhlamitalia. Mitaleista yhdeksän liittyy Suomen itsenäistymistapa-

Vaasa 1918 ja JP27 1918 mitalit Vaasan Sotaveteraanimuseon vitriinissä.

tumiin tai niihin ratkaisevasti vaikuttaneisiin henkilöihin. Seuraavassa luetellaan nämä mitalit niiden lyöntiajankohdan mukaisessa järjestyksessä.

Hämeenlinnan plaketti. Hämeenlinnan kaupunki lyötti mitalin v. 1919. Mitalitekstinä ”Vapautensa vartijoille kotiseutu antoi 1918”.

Tampereen valtaus 1918. Tampereen kaupunginvaltuuston v. 1920 lyöttämä nauhassa kannettava muistomitali. Mitalista on valettu myös isompikokoisia reliefejä.

P.E. Svinhufvud 60 vuotta. Hallituskollegioiden v. 1921 lyöttämä mitali. Mitalitekstinä ”Itsenäisyyden ja lain pyhyyden puolesta”.

Suomen itsenäiseksi julistautuminen 1917. Valtioneuvoston v. 1924 lyöttämä muistomitali.

Suomen tasavallan hallitusmuoto 1919. Valtioneuvoston v. 1924 lyöttämä muistomitali. Mitalitekstinä ”Yhteisvoimin – Viribvs vnitis”.

Vapaussodan alkaminen – Vaasa valkoisen Suomen pääkaupunkina 1918. Vaasan kaupunginvaltuuston v. 1924 lyöttämä muistomitali. Mitalin läpimittana 59 mm, mitalia lyöty Pariisissa (La Monnaie) 16 hopeista ja 500 pronssista. Mitaliteksti tähän juttuun liitettyssä kuvassa. Mitali on esillä Vaasan Sotaveteraanimuseossa.

Jääkärien saapuminen Saksasta Suomeen 1918 – Jääkäripataljoona 27. Vaasan Senaatti teki päätöksen mitalin lyöttämisestä v. 1918, mutta toteutus viivästy ja mitalin lyötti Valtioneuvosto v. 1925. Mitalin läpimittana 72 mm, mitalia lyöty Pariisissa (La Monnaie) 1350 kpl jääkäreille jaettavaksi ja 300 kpl myyntiin. Mitaliteksti tähän juttuun liitettyssä kuvassa. Mitali on

esillä Vaasan Sotaveteraanimuseossa.

Rudolf Walden 60 vuotta. Suomen Puunjalostusteollisuuden v. 1938 Waldenin 60-vuotispäivän kunniaksi lyöttämä mitali. Mitalista on kaksi versiota, siviili- ja sotilasversiot. Mitalitekstinä ”Sortoa vastaan – Itsenäisyyden puolesta – Teollisuuden nousua kohti – Yhteisen kansan menestykseksi”.

C.G.E. Mannerheim 1867–1942. Valtioneuvoston v. 1942 Mannerheimin 75-vuotispäivän kunniaksi lyöttämä mitali. Mitalitekstinä ”Candida pro causa ense candido” (Puhtain asein puhtaan asian puolesta) ja ”Turvattu ehyt kansa”.

Wikströmin tuotantoon kuuluu myös lukuisa määrä mitalityyppejä, suurikokoisia hautamuistomerkeihin kiinnitettyjä henkilömuotokuvia.

Muita Wikströmin töitä Vaasassa

Emil Wikströmin varhaisin työ Vaasassa on liikemies, pankkiiri ja säätyvaltiopäivien porvarissäätyedustaja Joachim Kurténin v. 1908 paljastettu rintakuva Kaupungintalon puistikossa.

Wikströmin käsialaa on myös hovioikeudenneuvos ja liikemies Oskar Rewellin hautamuistomerkki Vaasan Vanhalla hautausmaalla. Haudasta tuli sittemmin Rewellien sukuhauta.

Emil Wikströmin varsin suurta Vaasaan sijoittuvaa teosmäärää seittänee osaltaan se, että hänellä oli sukulaissuussiteitä Vaasaan. Wikströmin tytär Anna-Liisa oli avioliitossa Oskar Rewellin pojan Ilmarin kanssa.

ILKKA VIRTANEN

